

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van
proefsleuven en een archeologische
begeleiding bij de Coendershof te
Groningen.**

M.J.M. de Wit

ARC-Rapporten 2010-59

Groningen
24 juni 2010
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven en een archeologische begeleiding bij de Coendershof te Groningen.

ARC-Rapporten 2010-59
ARC-Projectcode 2009/814

Opdrachtgever
ZINN, dhr. H. Kuipers
Bevoegd gezag
Gemeente Groningen, mevr. F.A. Veenman
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer onderzoek
39694

Tekst
M.J.M. de Wit
Afbeeldingen
B. Schomaker & M.J.M. de Wit
Redactie
N. van Malssen

Status
definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 24 juni 2010

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

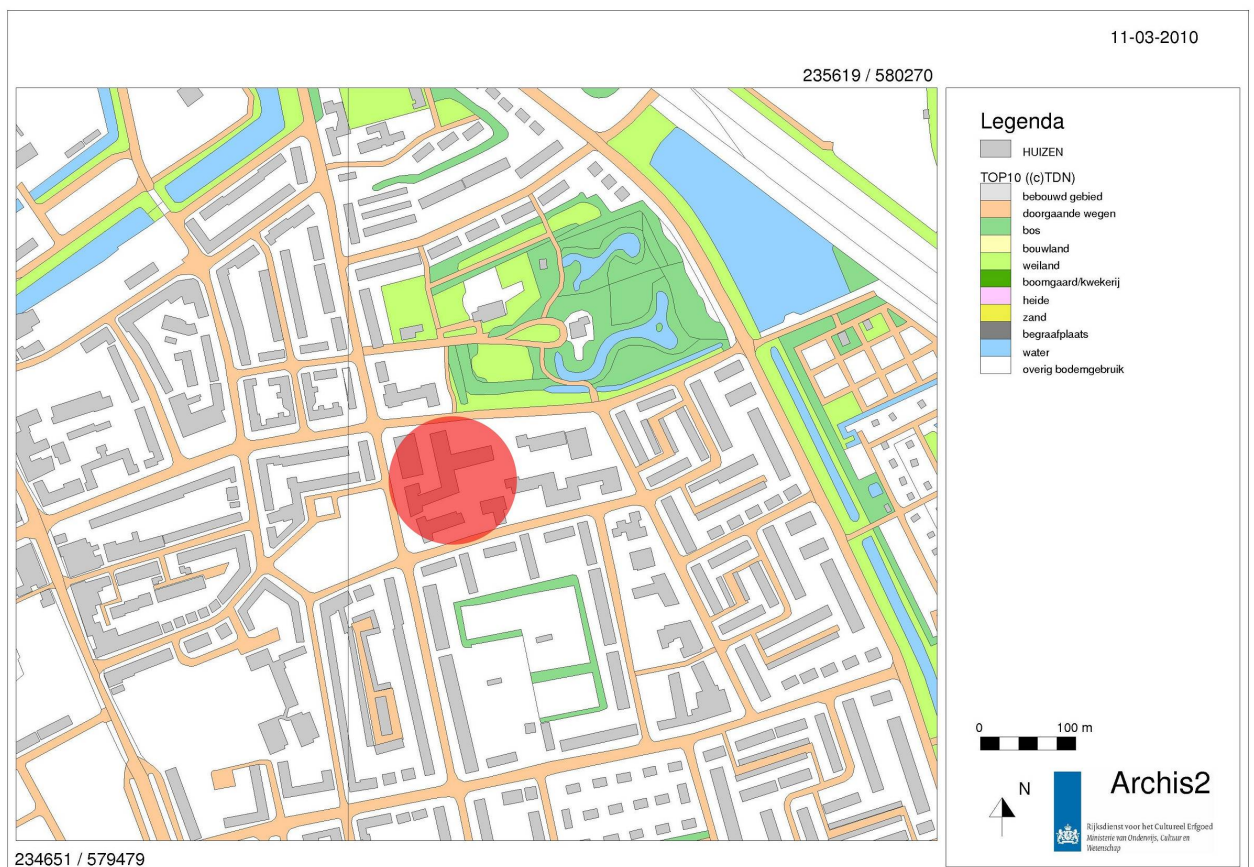
Projectnaam	Nieuwbouw Coendershof
Projectcode	2009/814
Archisnummer	39694
Beheer en plaats van documentatie	Archaeological Research & Consultancy
Projectleider	M.J.M. de Wit
Contact	050-368712/06-55147249, m.de.wit@arcbv.nl
Opdrachtgever	Woonzorgorganisatie ZINN, dhr. H. Kuipers
Contact	050-5852044, h.kuipers@gooregt.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Groningen, mevr. F. Veenman
Contact	050-3678088, f.veenman@roez.groningen.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Coendershof
Plaats	Groningen
Gemeente	Groningen
Provincie	Groningen
Kaartblad	7D
RD-coördinaten	NW: 235.078/579.917 NO: 235.166/579.923 ZO: 235.062/579.818 ZW: 235.158/579.848
Oppervlakte	7.750 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Stuwwal (Hondsrug)
Geomorfologie	Oostflank Hondsrug
Bodem	Esdek op kalkloze zandgronden
Historische situatie	Oude dorpskern Helpman
Archeologische verwachting	Alle perioden

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie (binnen rode cirkel) en omgeving. Bron: Archis 2, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

In opdracht van woonzorgorganisatie ZINN heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd op de locatie van woonzorgcentrum Coendershof te Groningen. Naar aanleiding van de resultaten van dit onderzoek is in een later stadium een kleine archeologische begeleiding uitgevoerd. De aanleiding voor deze onderzoeken is de geplande renovatie en nieuwbouw van woonzorgcentrum Coendershof. Aangezien het zuidelijke deel van de onderzoekslocatie zich in de oude dorpskern van Helpman bevindt, heeft het gebied een hoge archeologische waarde en is het in het bestemmingsplan beschermd middels een 'dubbelbestemming archeologie'. Daarom is archeologisch onderzoek noodzakelijk (afb. 2).¹ Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd op 8 en 9 maart 2010. De projectleiding was in handen van mw. drs. M.J.M. de Wit, de veldtechniek werd verzorgd door M. Bannink MA. De archeologische begeleiding is uitgevoerd op 6 en 9 april 2010 door respectievelijk mw. drs. M.C. Blom en drs. S.J. Tuinstra. De onderzoeken zijn uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).² en de richtlijnen van de gemeente Groningen.

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van het proefsleuvenonderzoek is de archeologische waarde van het plangebied vast te stellen om een advies te kunnen geven over eventuele (archeologische) vervolgstappen. In het Programma van Eisen, dat is opgesteld door M.J.M. de Wit (ARC bv) en goedgekeurd door mw. F.A. Veenman van de gemeente Groningen, zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1 *In welke mate is het gebied verstoord?*
- 2 *Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?*
- 3 *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*
- 4 *Uit welke periode(n) dateren de sporen?*
- 5 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*
- 6 *Is er een relatie te leggen tussen de archeologische vondsten en sporen?*
- 7 *Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?*
- 8 *Is er sprake van verschillende bewoningsfasen?*
- 9 *Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/structuren en het omringende landschap?*
- 10 *Welke vindplaatstypen zijn er aangetroffen?*
- 11 *Zijn de aangetroffen vindplaatsen behoudenswaardig?*

¹Bestemmingsplan Coendersborg.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

12 *Zijn de resultaten te relateren aan de vroegste bewoning van de nederzetting Helpman?*

Het doel van een archeologische begeleiding is het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden. Daarmee is het doel van de archeologische begeleiding gelijk aan het doel van een opgraving (zie KNA 3.1, protocol opgraven).

1.3 Werkwijze

Bij een eerdere inspectie van het terrein van de projectleider met de opdrachtgever was gebleken dat de putten volgens het puttenplan van het PvE niet konden worden aangelegd vanwege de huidige situatie, maar dat deze moesten worden ingekort en minder breed moesten worden aangelegd. Bij deze terreininspectie werd ook duidelijk dat de optionele derde proefsleuf aan de noordkant van de Coendershof niet kon worden aangelegd, aangezien zich hier een verlaging of helling naar onder de Coendershof gelegen kelders ligt (afb. 3). Op het onderzoeksterrein zijn uiteindelijk twee O-W georiënteerde proefsleuven aangelegd met een breedte van 2 m en een lengte van respectievelijk 15 en 13 m (proefsleuven 1 en 2; afb. 4). Het onderzoek werd bemoeilijkt door de hoge grondwaterstand, die ervoor zorgde dat de aangelegde vlakken binnen de kortste keren vol water stroomden.

IVO-P

De proefsleuven zijn als volgt aangelegd: met de graafmachine (minikraan) is de bouwvoor verwijderd en is de onderliggende grond laagsgewijs afgegraven totdat de natuurlijke ondergrond werd bereikt. In geval van beide proefsleuven bleek dat onder de bouwvoor een dik pakket opgebrachte grond ligt, van ca. 1 m dikte. In proefsleuf 1 ligt onder dit pakket eerst een oude akkerlaag (esdek), in proefsleuf 2 is deze laag niet meer aanwezig. De vondsten die in het esdek zijn aangetroffen, zijn verzameld in vakken van 2×2 m. In beide proefsleuven is een vlak aangelegd op de natuurlijke ondergrond, het vaste zand (C-horizont).³ Dit vlak is getekend (schaal 1:40) en gewaterpast (hoogtes ten opzichte van NAP bepalen). In beide proefsleuven is een deel van het profiel gedocumenteerd (tekenen schaal 1:20, fotografie, beschrijving). In proefsleuf 1 is een klein deel van de sporen gecoupt⁴ om de resterende diepte en de aard van de sporen te bepalen. Vondsten op het vlak zijn per spoor verzameld. Na afloop van het onderzoek zijn de proefsleuven weer dichtgegooid en is ter plaatse van proefsleuf 1 de bestrating hersteld.

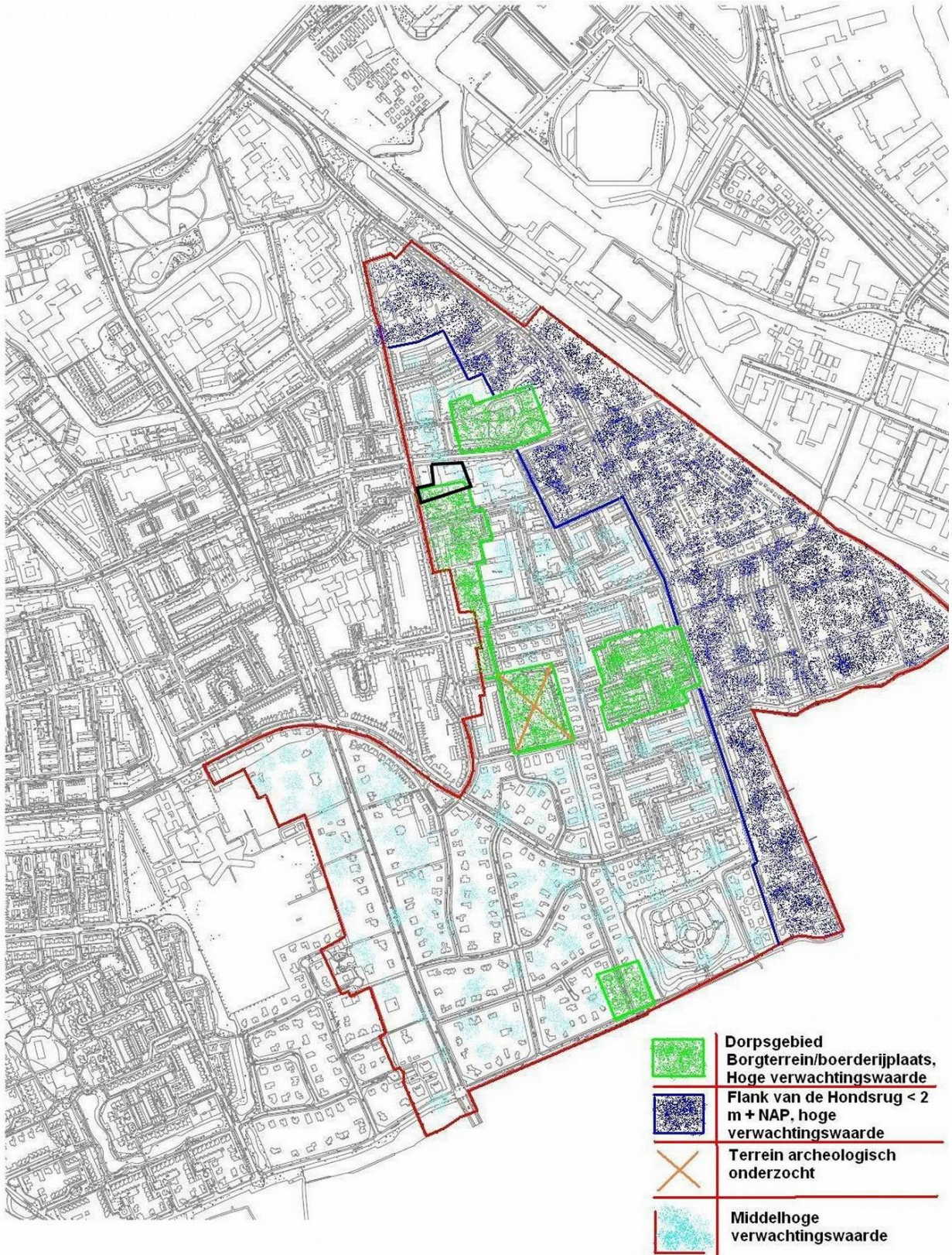
Archeologische begeleiding

Bij de archeologische begeleiding is het uitgraven van twee sleufjes ten behoeve van kabels en leidingen (afb. 5) uitgevoerd onder toezicht van een archeoloog. Om-

³Op plaatsen waar tijdens het verdiepen naar het vlak in het opgebrachte pakket kabels/leidingen en grote voorwerpen als houten balken en een metalen rijplaat werden aangetroffen, is het vlak hoger gelaten en niet tot op de natuurlijke ondergrond afgegraven.

⁴Hierbij wordt het spoor voor de helft weggegraven om aan de hand van de doorsnede de aard en de diepte ervan te kunnen bepalen.

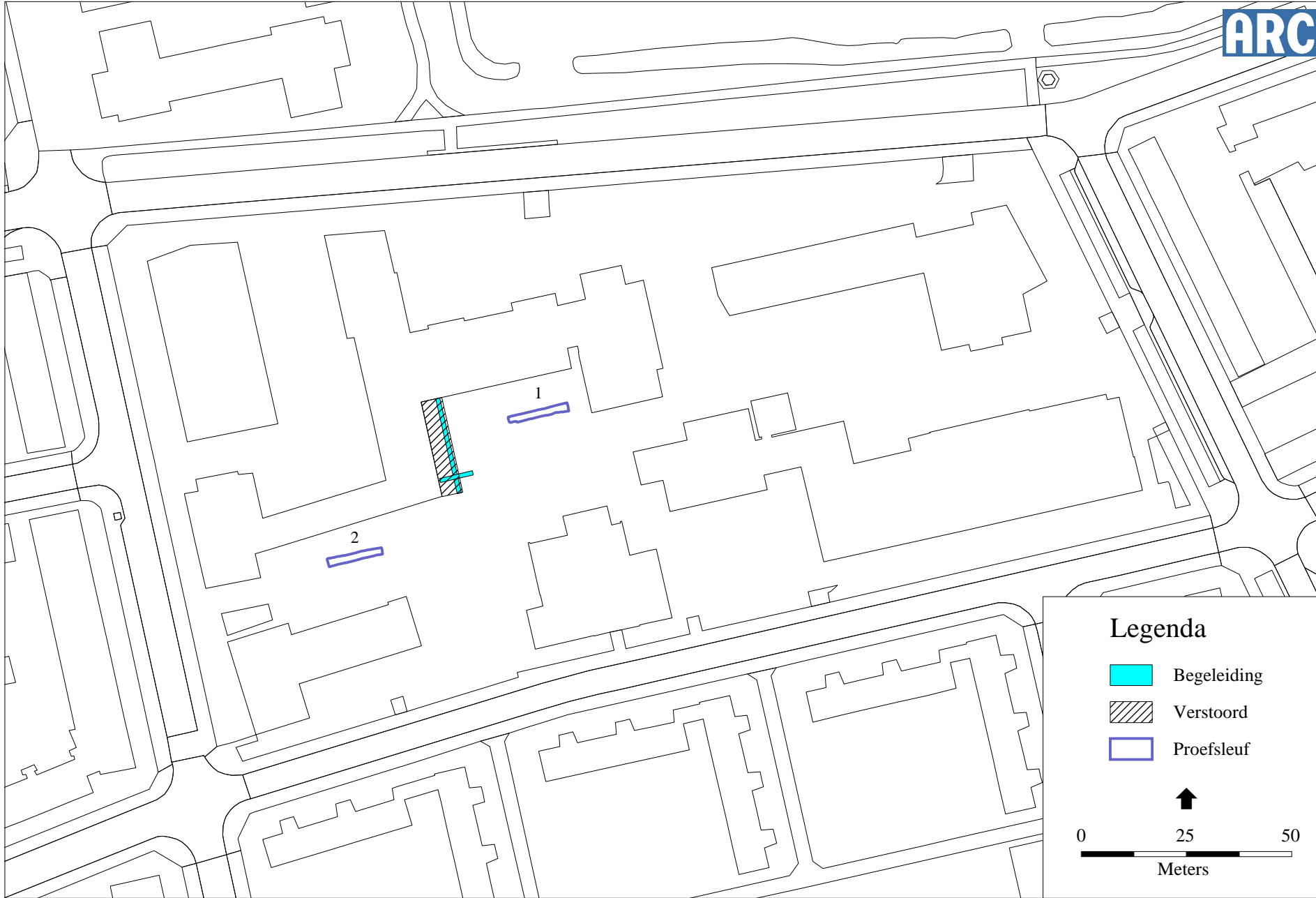
dat deze begeleiding geen archeologische resultaten opleverde, is alleen de opbouw van het profiel gedocumenteerd middels fotografie.

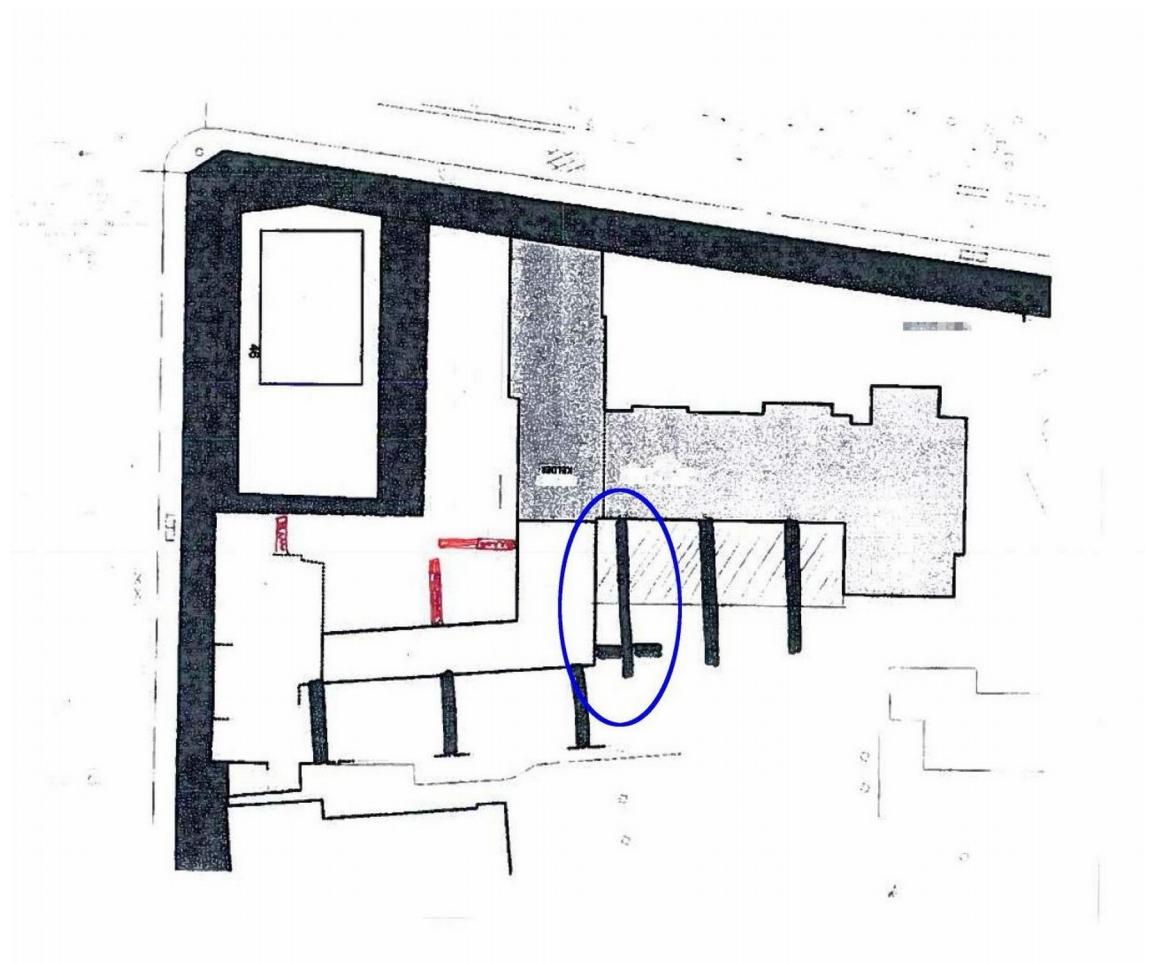
Afbeelding 2. Bestemmingsplan Coendersborg met in zwart aangegeven de onderzoekslocatie. Bron: Programma van Eisen, bijlage 1.

Afbeelding 3. Voorstel puttenplan. Bron: Programma van Eisen, bijlage 5.

Afbeelding 4. Locaties aangelegde proefsleuven, archeologische begeleiding en verstering door ingraving kelder. Kaart: B. Schomaker.

Afbeelding 5. Locatie van de archeologisch begeleide kabelsleufjes (blauw omcirkeld).

2 Resultaten

2.1 Bodemopbouw

Zoals ook in paragraaf 1.3 al ter sprake is gekomen, bestaat de bodemopbouw (afb. 8 en 6) van onder tot boven uit :

- bouwvoor, ca. 30–40 cm
- opgebrachte grond, tussen 90–125 cm, bestaande uit vier ophogingslagen
- esdek, maximaal 30 cm dik (alleen in proefsleuf 1)
- natuurlijke ondergrond, C-horizont

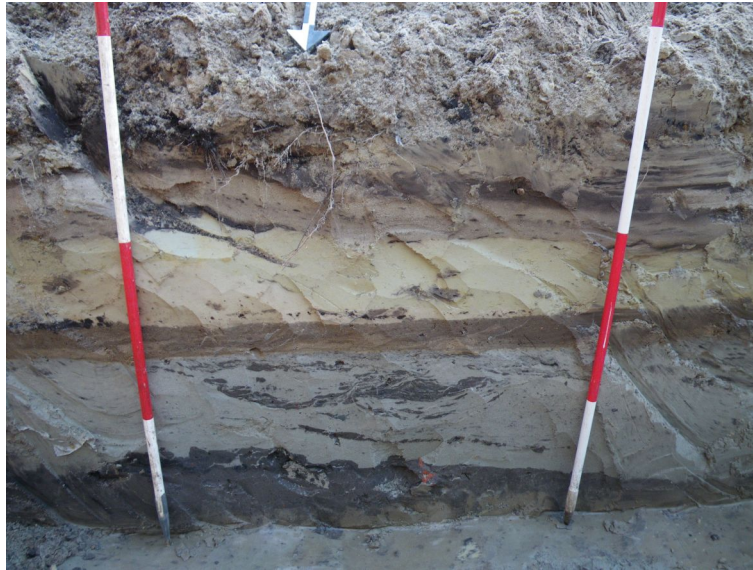
In de lagen opgebrachte grond bevinden zich met name in de bovenste twee lagen erg veel recente rommel als plastic, metaal (o.a. een complete rijplaat) en hout, dat hier gedumpt is. De onderste laag bestaat uit lichtgrijs zeer fijn schoon zand. Hierboven bevindt zich een laag donkerbruin zand.

In proefsleuf 1 is onder de onderste laag opgebrachte grond en op de natuurlijke ondergrond een restant van een esdek aangetroffen, bestaande uit een laag bruin-grijs, licht humeus zwak siltig zand. Essen betreffen oud akkerland. Vanaf de Middeleeuwen werd schrale zandgrond verrijkt door er plaggen en/of mest uit de potstal over te verspreiden. Door herhaling van dit proces ontstonden op den duur dikke esdekken. Het onderzoeksgebied bevindt zich op een smalle stuwwal, op één van de noordelijke uitlopers van de Hondsrug, de grote keileemrug die globaal van Emmen naar Groningen loopt.

De natuurlijke ondergrond, de C-horizont, bestaat in proefsleuf 1 uit geelgrijs zwak siltig zand (dekzand). In proefsleuf 2 is echter alleen grijze leem aangetroffen, met veel kiezels en keien erin (keileem). Het dekzand bevindt zich normaal gesproken op de keileem. Aangezien de natuurlijke ondergrond in proefsleuf 2 hoger gelegen is dan in proefsleuf 1, is de conclusie dat in proefsleuf 2 het oorspronkelijke dekzand (en wellicht ook het esdek) vroeger al is vergraven of is weg gegraven voordat het terrein werd opgehoogd. Overigens is in proefsleuf 1 ook te zien dat het esdek naar het westen toe dunner wordt; het onderzoeksterrein loopt van oost naar west omhoog. Hieruit kan worden opgemaakt dat proefsleuf 1 meer op de flank van de stuwwal en proefsleuf 2 op meer op de wal zelf ligt en dat de conservering van archeologische sporen en vondsten in proefsleuf 1 beter is.

2.2 Proefsleuvenonderzoek

In het vlak van proefsleuf 1 is onder het esdek een klein aantal sporen aangetroffen, bestaande uit twee N-Z en NNW-ZZO georiënteerde greppeltjes en een aantal paalkuilen (afb. 9). Ook is een aantal restanten van esgreppels gevonden, dit zijn ontginningsgreppels ten behoeve van de ontwikkeling van de es. De greppels hebben een breedte van respectievelijk 20 en 30 cm. Van de paalkuilen zijn er twee, gecoupt (sporen 2 en 14) om de resterende diepte en de aard van het spoor te be-

Afbeelding 6. Profielopname in proefsleuf 1. Onder het opgebrachte pakket is aan de onderkant van het profiel een restant esdek te zien (grijze laag) met daaronder het vaste zand. Foto: M.J.M. de Wit.

palen. Uit de coupes blijkt dat de sporen niet diep zijn, ca. 10 cm beneden het vlak (afb. 7). In beide paalsporen is vondstmateriaal aangetroffen (vondstnrs. 3 en 5), bestaande uit aardewerk daterend uit de IJzertijd. In proefsleuf 2 bevinden zich geen archeologische sporen en/of vondsten.

2.3 Archeologische begeleiding

De kabelsleufjes die zijn begeleid, bleken te liggen in de ingraving van de kelder die onder de bebouwing direct ten westen van de sleufjes ligt. Derhalve is de bodemopbouw hier verstoord en zijn er geen archeologische resten aangetroffen.

2.4 Vondsten

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een zeer kleine hoeveelheid vondstmateriaal geborgen, afkomstig uit zowel het esdek als uit twee paalsporen in proefsleuf 1 (sporen 2 en 14). Het materiaal bestaat uit aardewerk (tabel 1).⁵ Het aardewerk dat uit de paalsporen afkomstig is dateert uit de IJzertijd; het aardewerk uit het esdek dateert uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. Zoals in de tabel te zien is, zit tussen het materiaal uit het esdek ook wat ijzertijdaardewerk. Dit is afkomstig uit de onderkant van het esdek, op de grens met het dekzand, en zal bij de eerste aanleg van de es in het esdek terecht zijn gekomen.

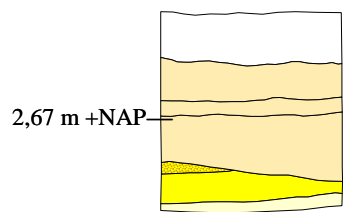
⁵Her aardewerk is gedetermineerd door K.L.B. Bosma en A. Ufkes van ARC bv.

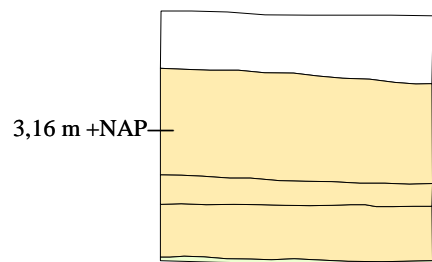
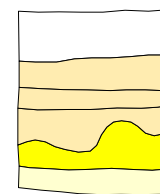
Afbeelding 7. Doorsnede van spoor 14 (paalkuil). Foto: M.J.M. de Wit.

<i>nr.</i>	<i>aantal</i>	<i>gewicht</i>	<i>proefsteuf</i> <i>vlak</i>	<i>vak</i>	<i>spoor</i>	<i>vulling</i>	<i>aardspoor</i>	<i>soorten</i>	<i>periode</i>
1	2	20,7	1 0a	3	–	–	esdek	handgevormd, steengoed	IJZ, NT
2	2	32,5	1 0a	4	–	–	esdek	handgevormd, wandtegel	IJZ of ME, NT
3	5	15,1	1 0a	5	–	–	esdek	roodbakkend, kogelpotaardewerk	LME, NT
4	1	3,6	1 1	–	2	1	paalspoor	handgevormd	mogelijk IJZ
5	1	25,7	1 1	–	14	1	paalspoor	handgevormd	IJZ

Tabel 1. Overzicht van het aangetroffen aardewerk.

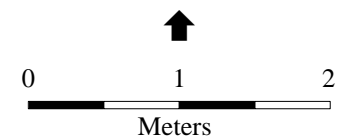
Wp 1, zuidprofiel

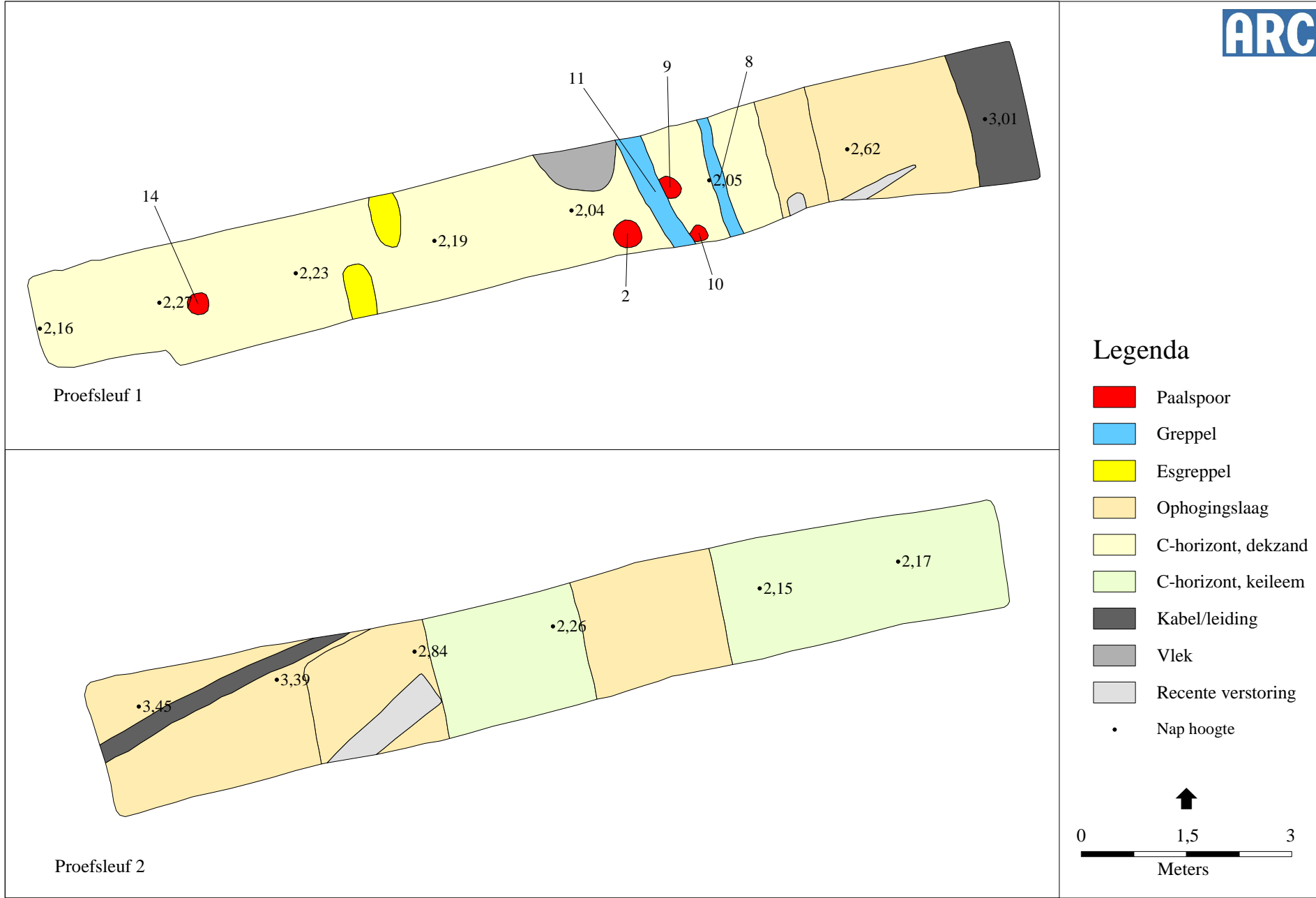
Wp 2, noordprofiel

Legenda

- Bouwvoor
- Ophogingslaag
- Esdek, menglaag
- Esdek
- C-horizont, dekzand
- C-horizont, keileem

Afbeelding 8. Profielopnames van proefsleuven 1 en 2. Kaart: B. Schomaker.

Afbeelding 9. De proefsleuven met de aangetroffen sporen en hoogtes in NAP van het vlak. Kaart: B. Schomaker.

3 Conclusies

Op basis van de resultaten van de onderzoeken kunnen de onderzoeksvragen uit het PvE als volgt worden beantwoord:

1 *In welke mate is het gebied verstoord?*

Het onderzoeksgebied valt uiteen in twee delen: een westelijk en een oostelijk deel. Beide delen bevinden zich ten zuiden van de huidige bebouwing van de Coendershof. In beide delen is één proefsleuf aangelegd. Uit deze proefsleuven blijkt dat het westelijk deel van het onderzoeksgebied verstoord is en het oostelijk deel niet. Naar aanleiding van de archeologische begeleiding blijkt dat van het oostelijke deel (waar proefsleuf 1 is aangelegd), de uiterste westkant is verstoord door de ingraving van een kelder. Deze ingraving loopt door tot ca. 5 m buiten de huidige buitenmuur (zie afb. 4 en afb. 10).

2 *Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?*

Het onderzoeksgebied bevindt zich op een smalle stuwwal, op een van de noordelijke uitlopers van de Hondsrug. Het westelijke deel van het gebied ligt hoger op de stuwwal dan het oostelijke deel, dat meer op de flank ligt. In het westelijke deel bestaat de natuurlijke ondergrond uit grijze keileem met veel kiezels en keien, in het oostelijke deel is op de keileem nog dekzand aanwezig. Op het dekzand ligt een restant van een esdek. Het westelijke deel van het onderzoeksgebied is duidelijk afgetopt; het oorspronkelijke dekzand (en mogelijk een esdek) is hier reeds verwijderd. Op beide terreindelen is een dik pakket van verschillende ophogingslagen aanwezig van recente datering.

3 *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en het verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*

In proefsleuf 1 is een klein aantal archeologische sporen aangetroffen, bestaande uit twee greppels en een aantal paalkuilen. Deze sporen bevinden zich in het dekzand onder het esdek. Gezien de geringe diepte van de sporen (ca. 10 cm beneden het vlak) betreft het hier de uiterste onderkant van de sporen en moet een groot deel van het oorspronkelijke loopvlak of maaiveld reeds afgetopt/verdwenen zijn ten tijde van het ontstaan van het esdek. In het dekzand zijn tevens twee restanten van esgreppels gevonden: ontginningsgreppeltjes ten behoeve van de ontwikkeling van de es.

4 *Uit welke periode(n) dateren de sporen?*

De esgreppels dateren uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. De overige sporen dateren uit de IJzertijd.

5 *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

De vondsten die zijn aangetroffen betreffen uitsluitend aardewerkscherven. Deze dateren deels uit de IJzertijd en deels uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd.

6 *Is er een relatie te leggen tussen de archeologische vondsten en sporen?*

De vondsten zijn uitsluitend afkomstig uit proefsleuf 1 en komen zowel uit het esdek als uit paalsporen (sporen 2 en 14, vondstnrs. 3 en 5). Het ijzer-tijdaardewerk komt uit de paalsporen en uit de onderkant van het esdek. Het

overige, jongere vondstmateriaal is afkomstig uit het esdek.

7 *Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?*

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn niet veel vondsten en sporen uit de IJzertijd bekend; alleen is ca. 750 m WZW van het onderzoeksgebied één vondstmelding bekend (408237). Het betreft een onderzoek van RAAP binnen plangebied Spiegheistraat 14, waarbij in het dekzand een greppel en aardewerk uit de periode IJzertijd – Romeinse Tijd is aangetroffen. Ook is op het dekzand een humeuze laag aangetroffen, volgens RAAP mogelijk een oude bouwvoor.⁶

In de ruimere omgeving zijn de afgelopen jaren bij het archeologisch onderzoek voorafgaand aan de bouw van woonwijken De Linie en Helpermaar (respectievelijk ten noordoosten en zuidwesten van het onderzoeksgebied) eveneens resten van IJzertijd nederzettingen aangetroffen (Daleman et al. 2007).⁷

8 *Is er sprake van verschillende bewoningsfasen?*

Op basis van de huidige resultaten zijn er niet zozeer twee verschillende bewoningsfasen als wel twee verschillende gebruiksfasen te onderscheiden, namelijk één in de IJzertijd en één in de Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd (esgreppels).

9 *Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/structuren en het omringende landschap?*

De sporen bevinden zich op de flank van een stuwwal, die onderdeel uitmaakt van de Hondsrug. Deze plaatsen moeten destijds een aantrekkelijk woongebied hebben gevormd, met toegang tot lager gelegen gebieden die geschikt waren voor veeteelt en tot hoger gelegen gebieden die zich goed leenden voor akkerbouw en bewoning. Op meerdere plekken op de Hondsrug zijn prehistorische nederzettingen bekend op de flanken van de stuwwal, zoals vrij recentelijk bijvoorbeeld te Borger-Daalkampen en Emmen-Noordbargeres, waar bewoning in met name de periode Midden en Late Bronstijd – Vroege en Midden-IJzertijd gedateerd kan worden (De Wit et al. 2008 en De Wit 2009).

10 *Welke vindplaatstypen zijn er aangetroffen?*

De sporen in proefsleuf 1 betreffen nederzettingssporen. Mogelijk hebben de greppeltjes te maken met perceelindeling. In het gebied rondom de proefsleuf kunnen meerdere bewoningssporen worden verwacht zoals (paal)kuilen, waterputten e.d.

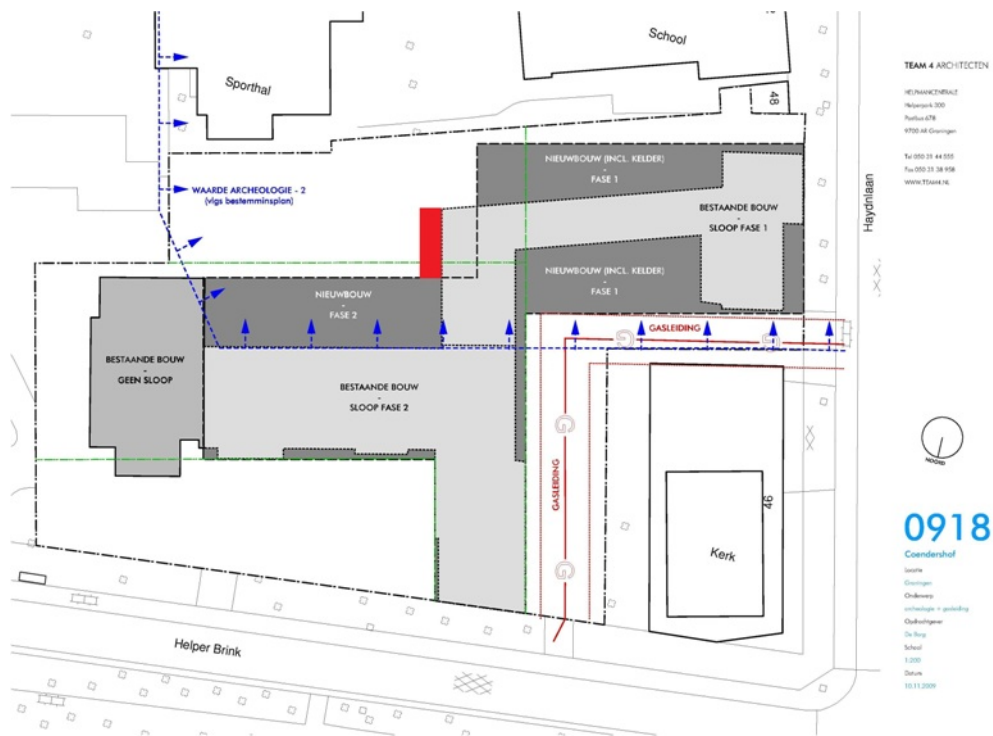
11 *Zijn de aangetroffen vindplaatsen behoudenswaardig?*

De sporen in proefsleuf 1 zijn behoudenswaardig, volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1 (zie ook paragraaf 4).

12 *Zijn de resultaten te relateren aan de vroegste bewoning van de nederzetting Helpman?*

⁶Veenstra, H.W., 2008: *Plangebied Spiegheistraat 14 te Groningen*, Drachten (RAAP-notitie 2928).

⁷Het onderzoek te Helpermaar wordt later dit jaar gepubliceerd in de serie ‘Stadse Fratsen’ (Huis in ’t Veld, J.Y., 2010: *Helpermaar-Eiland. Een vindplaats uit de IJzertijd op de flank van de Hondsrug. Een opgraving in het plangebied Helpermaar, gemeente Groningen.*).

Afbeelding 10. Nieuwbouwplan met in rood aangegeven de vermoedelijke ingaving van de kelder buiten de huidige bebouwing.

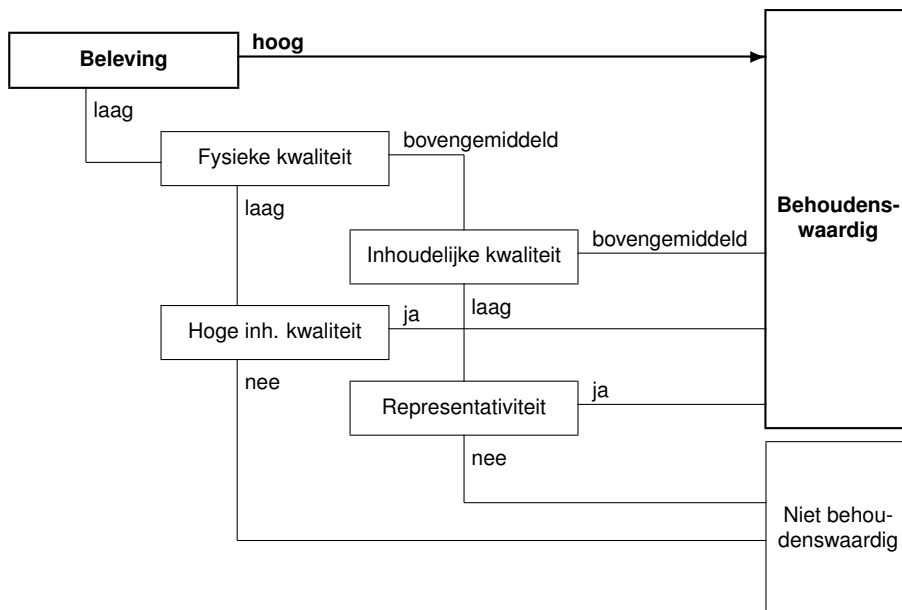
De aangetroffen IJzertijdsporen zijn niet te relateren aan het dorp Helpman, maar getuigen van nog veel eerdere bewoning op deze locatie, lang voordat het dorp, volgens historische bronnen, ontstond. Het esdek kan wel worden gelinkt aan het historische dorp.

4 Waardering volgens KNA 3.1

Hieronder wordt de waardering gegeven van de resultaten volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1. De waardering bestaat uit een scoretabel met uitleg en een beslissingsdiagram. In de scoretabel worden de resultaten van het onderzoek van een gewicht voorzien (mogelijke scores: 1 t/m 3). Een laag getal representeert een lage waarde en een hoog getal een hoge waarde. In het beslissingsdiagram wordt op basis van de scores in de tabel bepaald of het object behoudenswaardig is. De behoudenswaardigheid van de vindplaats is het leidende criterium voor het bepalen van de noodzaak voor vervolgonderzoek. Een korte uitwerking van de criteria waarmee in de scoretabel rekening is te vinden bijlage 1. Voor een volledige beschrijving van de normen en regels volgens welke deze waardering tot stand is gekomen, wordt verwezen naar de website van SIKB (www.sikb.nl), waar de documentatie voor deze waardering is te vinden onder 'Archeologie, KNA 3.1, H3 Inventariserend veldonderzoek, Waarderen (VS07)'.

Proefsleuf 1, oostelijk terreindeel

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	
herinneringswaarde	–	
<i>Fysieke kwaliteit</i>		score
gaafheid	2	
conservering	2	sporen
	3	aardewerk
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		score
zeldzaamheid	2	In de wijdere omtrek van het onderzoeksgebied zijn meerdere IJzertijdvindplaatsen bekend, zoals bijvoorbeeld te Helpermaar, De Linie en Spiegelstraat.
informatiewaarde	3	Samen met de bekende IJzertijdvindplaatsen in de nabije omgeving kunnen de resultaten van het onderzoek bijdragen tot een beter inzicht over de bewoning op de uitlopers van de Hondsrug in deze periode.
ensemblewaarde	3	De sporen maken deel uit van een groter nederzettingsareaal of wijze van landgebruik in de IJzertijd op de noordelijke uitlopers van de Hondsrug.
representativiteit	–	

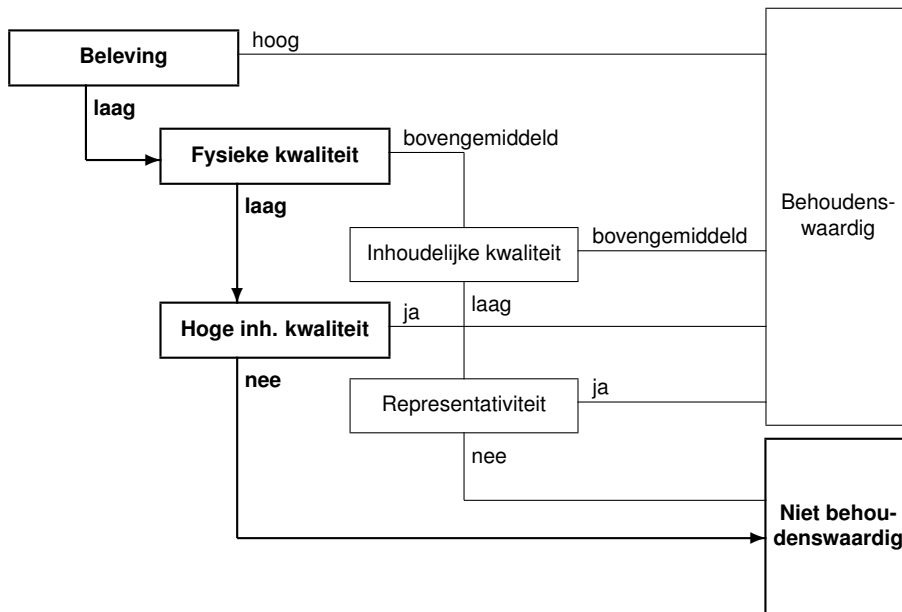

Proefsleuf 2, westelijk terreindeel

<i>Beleving</i>	opmerkingen	
schoonheid	–	
herinneringswaarde	–	

<i>Fysieke kwaliteit</i>	score	opmerkingen
gaafheid	1	
conservering	–	

<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>	score	opmerkingen
zeldzaamheid	–	
informatiewaarde	1	
ensemblewaarde	–	
representativiteit	–	

5 Aanbeveling

Op basis van de resultaten van het onderzoek en de waardering volgens de KNA (versie 3.1) is het oostelijke terreindeel (rond proefsleuf 1) behoudenswaardig. Het westelijke terreindeel (rond proefsleuf 2) is niet behoudenswaardig. Het westelijke terreindeel kan derhalve worden vrijgegeven; archeologisch vervolgonderzoek is hier niet aan de orde. De opdrachtgever wordt aanbevolen om de archeologische resten op het oostelijke terreindeel te behouden. Indien behoud *in situ* (actieve bescherming) niet mogelijk is, wordt de opdrachtgever aanbevolen de resten *ex situ* te behouden. In dit laatste geval worden de archeologische resten geborgen middels archeologisch vervolgonderzoek, bijvoorbeeld door een opgraving of een begeleiding onder protocol opgraven, afhankelijk van de verstoring die de werkzaamheden veroorzaken. Op basis van de resultaten van dit onderzoek en het bestemmingsplan kan het bevoegd gezag aan de bouwvergunning voorschriften verbinden.

6 Samenvatting

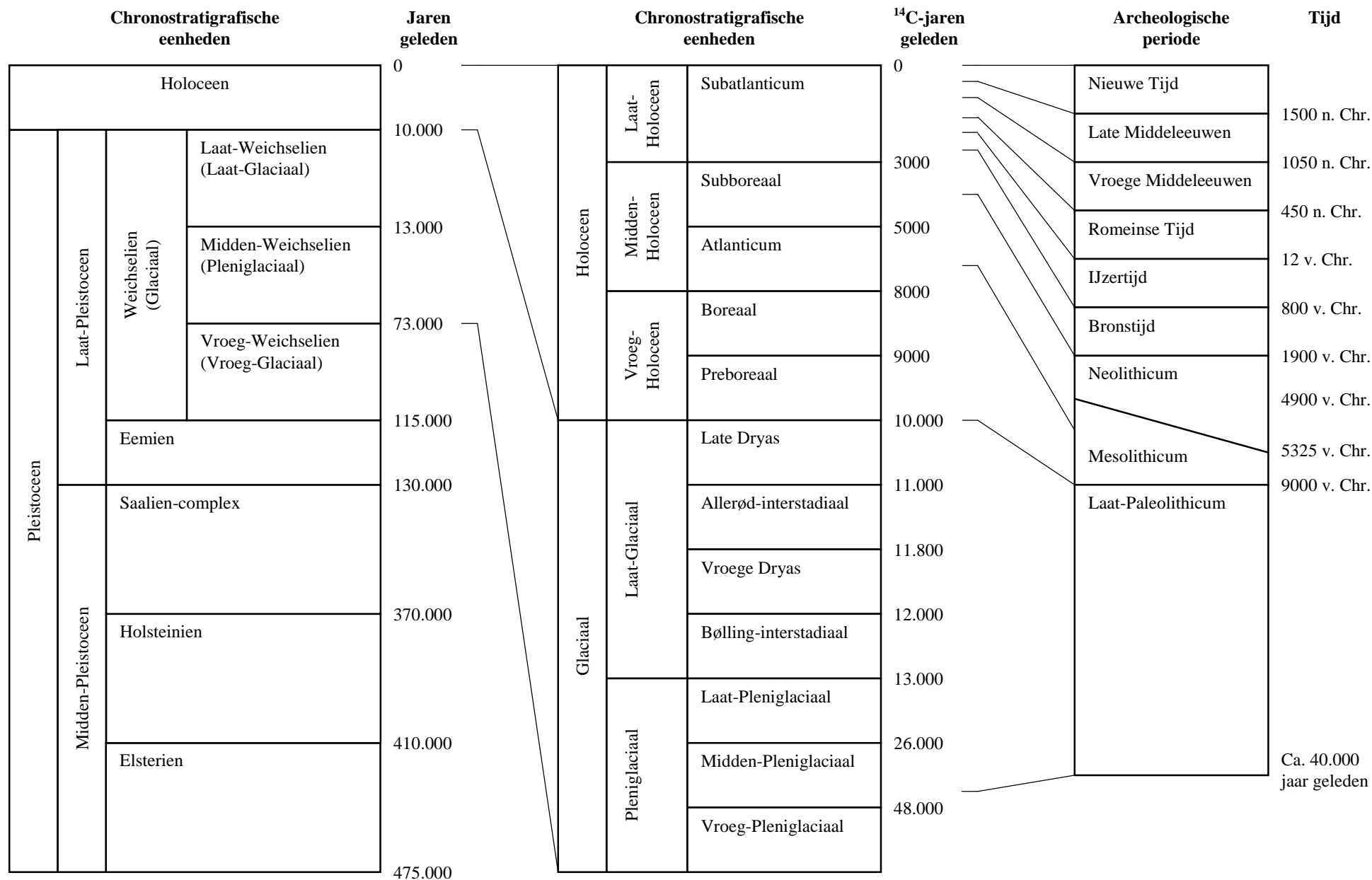
Woonzorgcentrum Coendershof in Groningen wordt in de nabije toekomst deels gerenoveerd en deels wordt nieuwbouw gepleegd. Bij het archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) bij de Coendershof zijn twee proefsleuven aangelegd ten zuiden van de huidige bebouwing. In beide sleuven werd onder de bouwvoor een dik ophogingspakket aangetroffen, van recente datum. Uit de resultaten van de proefsleuven blijkt dat het westelijk deel van het onderzoeksgebied niet behoudenswaardig is, hier bestaat de natuurlijke ondergrond uit keileem. Het oostelijk deel is wel behoudenswaardig: onder het ophogingspakket bevindt zich een restant van een esdek uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd. In het dekzand onder het esdek zijn sporen en vondsten uit de IJzertijd aangetroffen. Het onderzoeksgebied bevindt zich op een stuwwal, één van de uitlopers van de Hondsrug.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Daleman, M. et al., 2007. *Bewoning uit de Late Bronstijd, IJzertijd en Romeinse Tijd in de woonwijk 'De Linie' te Groningen*. Groningen (Stadse Fratsen 9).
- Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Wit, M.J.M. de, 2009. *Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven op de Noordbarger es, in het kader van bestemmingsplan Centrumplan West te Emmen, gemeente Emmen (Dr.)*. Groningen (ARC-Publicaties 203).
- Wit, M.J.M. de, G.M.A. Bergsma, M. Daleman & M. Essink, 2008. *Een archeologische opgraving op plangebied 'Daalkampen II', fase 1, te Borger, gemeente Borger-Odoorn (Dr.)*. Groningen (ARC-Publicaties 189).

Bijlage 1 Waarderingscriteria conform KNA 3.1

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement; vorm en structuur; relatie met omgeving
herinneringswaarde	–	verbondenheid met feitelijk historische gebeurtenis; associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis
<i>Fysieke kwaliteit</i>		opmerkingen
gaafheid	1/2/3	aanwezigheid sporen; gaafheid sporen; ruimtelijke gaafheid; stratigrafie intact; mobilia in situ; ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling; ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen; aanwezigheid antropogeen biochemisch residu; stabiliteit van de natuurlijke omgeving
conservering	1/2/3	conservering artefacten (metaal/overig) conservering organisch materiaal
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		opmerkingen
zeldzaamheid	1/2/3	het aantal vergelijkbare monumenten (monumenttypen) van goede kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld; idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart
informatiewaarde	1/2/3	opgraving/onderzoek van vergelijkbare monumenten binnen dezelfde archeoregio (minder/meer dan 5 jaar geleden; volledig/partieel); recent en systematisch onderzoek in de betreffende archeoregio; recent en systematisch onderzoek van de betreffende archeologische periode; passen binnen vastgesteld onderzoeksprogramma van universitair instituut, RCE of anderen
ensemblewaarde	1/2/3	synchrone context: voorkomen van monumenten uit dezelfde periode binnen de micro-regio; diachrone context: voorkomen van monumenten uit opeenvolgende perioden binnen de micro-regio; landschappelijke context: fysisch- en historisch-geografische gaafheid van het contemporaine landschap; aanwezigheid van contemporaine organische sedimenten in de directe omgeving
representativiteit	–	kenmerken voor een bepaald gebied en/of periode; het aantal vergelijkbare monumenten van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld en waarvan behoud is gegarandeerd; idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart

Bijlage 2. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.